

‘Justīcija attīstībai’

**Latvijas ESF projekta gadījuma izpēte pētījumā
‘Progresā novērtējums par ESF atbalstu valsts
pārvaldei’ (PAPA)**

EIROPAS KOMISIJA

Nodarbinātības, sociālo lietu un iekļautības ģenerāldirektorāts
Direktorāts F — Investīcijas
Struktūrvienība F1: ESF un FEAD rīcībpolitika un likumdošana

*Kontakti: DG EMPL F1
EMPL-F1-UNIT@ec.europa.eu*

*Eiropas Komisija
B-1049 Brisele*

Izpildītājs: PPMI

PPMI Group
Gedimina avēnija av. 50
LT-01110 Vilņa, Lietuva
www.ppmi.lt

Kontaktpersona:
Dr. Vitalis Nakrošis, eksperts, PPMI projekta vadītājs (PPMI)
vitalis@ppmi.lt

Gadījuma izpēti sagatavoja Dr. Iveta Reinholde

Līgums Nr. VC/2018/0771 ietvarlīguma Nr. VC/2017/0376 ietvaros par pakalpojumu sniegšanu Labāka regulējuma pamatnostādņu ieviešanai

'Justīcija attīstībai'

**Latvijas ESF projekta gadījuma izpēte pētījumā
'Progresā novērtējums par ESF atbalstu valsts
pārvaldei' (PAPA)**

Europe Direct palīdz jums rast atbildes par Eiropas Savienību.

Bezmaksas tālruņa numurs (*)

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Sniegtā informācija ir bez maksas, kā arī lielākā daļa zvanu (lai gan daži operatori varētu prasīt samaksu, varētu nākties maksāt arī telefona automātos vai viesnīcās).

JURIDISKAIS PAZIŅOJUMS

Šo dokumentu sagatavojuši Eiropas Komisija, tomēr tajā atspoguļoti tikai konkrēto autoru viedokļi, un Komisija nav atbildīga par jebkādu šajā dokumentā sniegtās informācijas izmantošanu.

Sīkāka informācija par Eiropas Savienību pieejama internetā (<http://www.europa.eu>).

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2020

© Eiropas Savienība, 2020

Pārpublicēšana ir atļauta, ja tiek norādīts avots.

SATURS

Projekta informācija.....	7
Justīcija attīstībai	8
Ievads: projekta konteksts	8
ESF finansētā projekta izstrāde un izpilde.....	10
Iepriekšējie ESF atbalstītie projekti.....	10
ESF atbalstītā projekta mērķis	10
ESF projekta īstenošana: galvenās norises	12
Secinājumi: gūtās mācības un ESF finansiālā atbalsta nozīme.....	16
Būtiskākie rezultāti.....	16
Gūtās mācības	17
ESF atbalsta loma	18
Atsauces	20

ATTĒLU SARAKSTS

1.attēls. Projekta darbības jomas	12
---	----

Projekta informācija

JUSTĪCIJA ATTĪSTĪBAI

Darbības programma	Projekts atbalstīts 2014. - 2020. plānošanas perioda ES struktūrfondu darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 3. prioritārā virziena "Mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēja" 3.4.1. specifiskā atbalsta mērķa "Tiesu un tiesībsargājošo institūciju darbinieku kompetences paaugstināšana komercdarbības vides uzlabošanas sekmēšanai" ietvaros
Projekta iesniedzējs	Tiesu administrācija
Mērķa grupas	Tiesneši, tiesu darbinieki, tiesu eksperti, prokuratūras un izmeklēšanas iestāžu amatpersonas, politikas veidotāji, politikas ieviesēji un citi juridisko profesiju pārstāvji, piemēram, juristi, zvērinātie advokāti, šķīrējtiesneši, zvērinātie notāri, mediatori, maksātnespējas administratori, zvērinātie tiesu izpildītāji un sociālie partneri.
Projekta īstenošanas periods	No 2016. gada 1. janvāra līdz 2022. gada 31. decembrim
Budžets	EUR 11,028,343 (ESF finansējums: EUR 9,347,092 valsts finansējums: EUR 1,654,251)
Projekta vadītāja (e-pasta adrese)	Anna Skrjabina, Projekta vadītāja, Tiesu administrācija (Anna.Skrjabina@ta.gov.lv)
Partneri	Augstākā tiesa, Valsts tiesu ekspertīžu birojs, Iekšlietu ministrija un Ģenerālprokuratūra
Projekta/organizācijas tīmekļa vietne	https://www.ta.gov.lv/LV/eiropas_socialais_fonds_1520/projekts_justicija_attistibai__1563

Gadījuma izpēte tika izstrādāta projektā 'Progresa novērtējums par ESF atbalstu valsts pārvaldei', ar Nodarbinātības, sociālo lietu un iekļaušanas ģenerāldirektorātu noslēgtā līguma ietvaros. Šī projekta mērķis ir iepazīstināt ar konkrētiem ESF finansētu valsts pārvaldes reformu un kapacitātes celšanas iniciatīvu gadījumiem, kā arī norādīt uz ESF sniegtā finansiālā atbalsta nozīmi valsts pārvaldei. Šis ziņojums satur informāciju par projektu '**Justīcija attīstībai**' un tajā ir atspoguļots projekta konteksts un mērķis; projekta komandas raksturojums; galvenās problēmas un grūtības, ar kurām nācās saskarties projekta ieviešanas laikā; galvenās norises ieviešanas procesā; sasniegtie rezultāti un ietekme; kā arī gūtās mācības un ESF finansējuma loma.

Justīcija attīstībai

Ievads: projekta konteksts

Ar projekta komandu – Annu Skrjabinu, Ilzi Gravu un Daci Kazāku – es iepazinos vēl šī pētījuma izstrādes procesa laikā. Ar komandas pārstāvjiem tika diskutēts par justīcijas un rīcībpolitikas savstarpējām saitēm. Anna Skrjabina ir studējusi tiesību zinātņi, savukārt Ilze Gravas un Dace Kazāka bija kursa biedrenes, studējot politikas zinātņi. Projektā "Justīcija attīstībai" komanda ir atradusi veidu, kā apvienot savas kompetences, vadot ES atbalstītu projektu tieslietu politikas stiprināšanai. Anna Skrjabina uzsvēra, ka šī iniciatīva ir pirmais liela mēroga kapacitātes stiprināšanas projekts, ko Latvijā veic tieslietu nozarē. Iepriekšējie šāda apjoma projekti (projekta budžets ir aptuveni 10 miljoni eiro) ir bijuši infrastruktūras attīstībai. Plānots, ka šis projekts radīs izmaiņas tiesu varā un cels tiesnešu profesijas reputāciju.

Pašreizējā reformu procesa sākums meklējams 2009. gadā, kad valdība apstiprināja 'Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009.-2015. gadam'¹. Pamatnostādnēs bija identificētas galvenās tieslietu sistēmas problēmas un izaicinājumi, piemēram, lielā tiesu noslodze un ilgā lietu izskatīšana. Tā kā tieslietu rīcībpolitika jau kādu laiku ir bijusi atstāta novārtā, valdība cerēja, ka pamatnostādnes veicinās sistēmiskas reformas tiesu varas un tiesībaizsardzības iestādēs. Pēdējos gados valdība ir fokusējusies uz tādām politikas jomām, kas tieši saistītas ar pievienošanu ES, piemēram, brīva preču kustība vai uz nacionālā līmenī nozīmīgām nozarēm, kas ir ilgstoši piesaistījušas sabiedrības un politiķu uzmanību (piem., veselības aprūpe vai izglītība). Pirms pamatnostādņu apstiprināšanas, nevienā citā attīstības plānošanas dokumentā nav bijusi tik plaša un sistēmu aptveroša pieeja problēmu risināšanai. Pamatnostādnēs ir definēti pamatprincipi un mērķi tiesu iekārtas attīstībai, kā arī sniegti darbības virzieni šo mērķu sasniegšanai. Pamatnostādnēs apskatīti arī galvenie tiesu iekārtas darbības aspekti - kvalitāte, neatkarība un efektivitāte. Vienlaikus ar šo tiesu iekārtas reformu, 2015. gadā tika uzsākta Latvijas tiesu teritoriālā reforma. Šī procesa mērķis bija apvienot vairākas jurisdikcijas lielākās vienībās, lai palielinātu efektivitāti, elastīgumu un nodrošinātu vienmērīgāku noslodzi. Papildus tam, reformu mērķis bija veicināt tiesnešu padziļinātu specializāciju noteiktās jomās.

Tikmēr Latvijas sabiedriskās domas aptaujas dati atspoguļo to, ka uzticēšanās tiesai ir viszemākā salīdzinājumā ar citām Latvijas valsts pārvaldes institūcijām. Klientu apmierinātība ar tiesām un Tiesu administrāciju 2016. gadā bija 3,05, 2017. gadā 3,49 un 2018. gadā 3,16². Tā kā šajos vērtējumos izmantotā skala ir no 1 līdz 5, kur 5 norāda uz izcilu sniegumu, tiesu darbības vērtējums ir tikai viduvējs, salīdzinot ar tādām iestādēm kā Valsts ieņēmumu dienests (3,84 2018. gadā) un Lauku atbalsta dienests (4,29 2018. gadā). Saskaņā ar Eiropas komisijas datiem, 2010. gadā vidējais civillietu un komercstrīdu izskatīšanas ilgums pirmās instances tiesā bija aptuveni 315 dienas; 2017. gadā šis skaitlis bija nedaudz pieaudzis līdz 330 dienām.³ 2018. gadā Pasaules bankas vērtējumā *Doing Business* Latvija ierindojās 19. vietā no 190 valstu

¹ Ministru kabinets (2009), Par Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnēm 2009.-2015.gadam. Ministru kabineta rīkojums Nr.685, Rīgā, 2009.gada 7.oktobrī (prot. Nr.67 55.§). Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=198914> (skatīts: 10.06.2019).

² SKDS (2018), Valsts pārvaldes klientu apmierinātības pētījums 2018. Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2018.gada decembris. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Zinojums_klientu%20apmierinatibas%20petijums%202018.pdf p.28. (skatīts: 17.06.2019).

³ European Commission (2019), The 2019 EU Justice Scoreboard. Quantitative data. April 2019. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2019_quantative_data_factsheet_en.pdf (skatīts: 1.06.2019).

ekonomikām, kāpjot no iepriekš iegūtās 31. vietas 2010. gadā⁴. Lai arī labus rādītājus plašāks sabiedrības loks var uzskatīt par iemeslu, lai pārvērtētu savus priekšstatus par Latvijas tieslietu jomu, projekta tiešais mērķis nav uzlabot šos rādītājus. Projekta mērķis ir risināt jautājumus jomā, kuru politiķi vairāk uzskata par 'ģimenē nepamanīto bērnu'. Savukārt pati nozare ilgāku laika periodu ir izolējusies, sekojot klasiskajam valsts varas dalīšanas modelim.

Lai arī 'Tiesu varas un tiesībsargāšanas iestāžu darbinieku cilvēkresursu kapacitātes stiprināšanas un kompetenču attīstīšanas plāns 2015.–2020. gadam' tika apstiprināts 2015. gadā, tā saknes meklējamas krietni tālākā pagātnē. Tūlīt pēc ekonomikas lejupslīdes 2008. gadā, valdības darba kārtībā bija garš tūlītēji risināmo jautājumu saraksts. Līdzās nodokļu reformām un daudziem citiem ekonomiska rakstura jautājumiem, šajā darba kārtībā bija ietverta arī tiesu iestāžu darbinieku motivācijas un profesionalitātes celšana, tiesu sistēmas teritoriālā reforma, kā arī citu tiesībsargājošo institūciju reformas. Ekonomiskā krīze ne tikai parādīja slēptos ekonomikas trūkumus; tā arī atklāja nepilnības jomās, kuras ir būtiskas Latvijas valstiskuma ilgtspējai. Tādējādi tiesu varas un tiesībsargājošo institūciju profesionalitāte ir viens no likuma varas stūrakmeņiem.

Papildus ekonomiskajai krīzei, nozīmīga loma bija arī Eiropas Komisijai, virzot Latvijas valdību pretim tiesu sistēmas reformai. Eiropadome 2014. gadā rekomendēja Latvijai 'pabeigt tiesu sistēmas reformas, ieskaitot gaidāmās maksātnespējas, šķīrējtiesu un mediācijas sistēmu reformas, lai nodrošinātu uzņēmējdarbībai un patērētājiem draudzīgāku tiesisko vidi'⁵. Gadu vēlāk Eiropas Komisija ierosināja stiprināt Latvijas Tieslietu padomes lomu⁶. Valdība 2015. gada martā apstiprināja tiesu varas un tiesībsargāšanas iestāžu darbinieku kapacitātes stiprināšanas plānu laika posmam no 2015. līdz 2020. gadam⁷. Plāna pamatprincips ir tāds, ka 'tiesiska valsts, kurā pastāv kompetenta tiesu vara, spēj piesaistīt ilgtspējīgas investīcijas, kas cita starpā veicina arī tautsaimniecības izaugsmi un, stiprinot tiesu varas un tiesībsargāšanas iestāžu darbinieku² profesionālo kvalifikāciju, tiks veicināta stipra, kompetenta un neatkarīga tiesu vara un tiesībsargāšanas iestādes, kas ir tiesiskas valsts stūrakmens'⁸. Plāns tika izstrādāts tiesu sistēmas cilvēkresursu stiprināšanai, lai ātrāk apstrādātu ar uzņēmējdarbību saistītas tiesā izskatāmās lietas. Projekta grupa atkārtoti uzsvēra, ka šis plāns ir vadmotīvs pašreizējam ESF finansētajam projektam, jo projekta aktivitātes ir tiešs ieguldījums plāna īstenošanā. 2016. gadā Latvija saņēma Eiropas Komisijas pozitīvu novērtējumu par progresu tieslietu sistēmas kvalitātes uzlabošanā, kā arī maksātnespējas administratoru atbildības stiprināšanā⁹.

Tā kā pirmie gadi pēc ekonomiskās krīzes tika veltīti tam, lai tiktu galā ar krīzes tiešo ietekmi, tikai esošās desmitgades vidū valdība beidzot varēja sākt risināt tiesu sistēmas problēmas. Kapacitātes stiprināšanas plāns 2015.–2020. gadam¹⁰ ietvēra četras potenciālās darbības jomas:

⁴ World Bank (2019), The World Bank. Doing Business. Measuring Business Regulation. Pieejams: <https://www.doingbusiness.org/en/rankings> (skatīts: 18.06.2019.).

⁵ Council of the European Union (2014), Council Recommendation of 8 July 2014 on the National Reform Programme 2014 of Latvia and delivering a Council opinion on the Stability Programme of Latvia, 2014/C 247/12. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014H0729\(12\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014H0729(12)&from=EN) (skatīts: 27.05.2019.).

⁶ Council of the European Union (2015), Recommendation for a Council Recommendation on the 2015 National Reform Programme of Latvia and delivering a Council opinion on the 2015 Stability Programme of Latvia. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/csr2015_latvia_en_0.pdf (skatīts: 27.05.2019.).

⁷ Ministru Kabinets (2015), Rīkojums Nr. 115 'Par tiesu varas un tiesībsargāšanas iestāžu darbinieku cilvēkresursu kapacitātes stiprināšanas un kompetenču attīstīšanas plānu 2015.–2020.gadam'. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=272711> (skatīts: 10.06.2019.).

⁸ Turpat.

⁹ European Commission (2016), Commission staff working document. Country report Latvia 2016. Brussels, 26.2.2016 SWD (2016) 82 final. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/cr_latvia_2016_en.pdf (skatīts: 8.08.2019.).

¹⁰ Ministru Kabinets (2015), Rīkojums Nr. 115 'Par tiesu varas un tiesībsargāšanas iestāžu darbinieku cilvēkresursu kapacitātes stiprināšanas un kompetenču attīstīšanas plānu 2015.–2020.gadam'. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=272711> (skatīts: 10.06.2019.).

(1) zināšanu, prasmju un iemaņu pilnveidošanu; 2) efektīvu cilvēkresursu izmantošanu; 3) tiesu noslodzes samazināšanu, veicinot alternatīvu domstarpību risināšanas veidu izmantošanu; (4) uz izvērtējumu balstītas rīcībpolitikas īstenošanu un cilvēkresursu attīstības plānošanu. Plāna mērķis ir izvērtēt tiesu sistēmu, nodrošināt plašas apmācības un modernizēt apmācību vidi. Kad šis projekts tiks ieviests, gaidāmas pārmaiņas sabiedrības uzticībā tiesu varai - cerams, ka tā pieaugs.

Projekta darbības joma atspoguļo iepriekš minētos Latvijas izaicinājumus. Lai stiprinātu tieslietu sistēmu Latvijā, projekts apvieno mācības un pieredzes apmaiņu, konferences un apmācību vides modernizāciju, kā arī tieslietu sistēmas un individuālo apmācību vajadzību izvērtēšanu. Faktiski projekta darbība atspoguļo tiesību zinātnes un politikas zinātnes sinerģiju - jomas, kurās projekta komandai ir zināšanas un pieredze.

ESF finansētā projekta izstrāde un izpilde

Iepriekšējie ESF atbalstītie projekti

'Justīcija attīstībai' ir pirmais apjomīgais tiesu sistēmas reformu projekts, kas ietver gan iestāžu sadarbības izaicinājumus, gan arī mēģina ieviest jaunus rīkus un metodes tiesu varas un tiesībsargāšanas iestādēm.

Iepriekš vairākās tiesībsargājošajās institūcijās īstenoti savstarpēji izolēti kapacitātes stiprināšanas projekti. To mērķis bija stiprināt kapacitāti iestāžu ietvaros, neveidojot starpdisciplināru sadarbību. 2007.-2013.gada plānošanas periodā darbības programmas 'Cilvēkresursi un nodarbinātība' projekti tika ieviesti pirmās instances tiesā Rīgā, Ieslodzījumu vietu pārvaldē un Valsts probācijas dienestā, veidojot kvalitātes vadības sistēmas. Tikmēr Tieslietu ministrija īstenoja ESF atbalstītu projektu ar mērķi veikt pašnovērtējumu saskaņā ar Kopējo novērtēšanas sistēmu (CAF). Kaut arī šie projekti deva uzlabojumus atsevišķu iestāžu darbībā, pašreizējā projektā tiek izmantota sistēmiska pieeja, veidojot sadarbību starp iestādēm un izmantojot to pieredzi. Savukārt, ieguldījumi infrastruktūrā tika veikti saskaņā ar darbības programmu 'Infrastruktūra un pakalpojumi', nodrošinot būtisku Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) atbalstu tiesām un tiesībsargājošajām institūcijām, lai pielāgotu to IKT vidi labākai pakalpojumu sniegšanai.

ESF atbalstītā projekta mērķis

Projektu 'Justīcija attīstībai' 2016. gada sākumā iniciēja Tiesu administrācija, reaģējot uz izmaiņām uzņēmējdarbības vidē un reālajām vajadzībām tieslietu nozarē. Projekta uzsākšana bija secīgs solis pēc 'Tiesu varas un tiesībsargāšanas iestāžu darbinieku cilvēkresursu kapacitātes stiprināšanas un kompetenču attīstīšanas plāna 2015.-2020. gadam' apstiprināšanas. Projekta mērķis ir 'tiesu un tiesībsargājošo institūciju personāla kompetences paaugstināšana, komercdarbības vides uzlabošanas sekmēšanai'. Lai arī Tiesu administrācija kopumā uzņemas atbildību par tiesnešu apmācību, projekta komanda nolēma izmantot starpdisciplināru pieeju, kas pārsniedz Tiesu administrācijas institucionālās robežas, lai apmācībās iekļautu visas tieslietu nozares iestādes. Tā rezultātā Tiesu administrācija uzaicināja Iekšlietu ministriju, Ģenerālprokuratūru, Augstāko tiesu un Valsts tiesu ekspertīžu biroju kļūt par projekta partneriem, jo šajās iestādēs strādā lielākā daļa no mērķa grupas. Šīs iestādes ir minētas arī valdības lēmumā, kurā norādīti projekta mērķi un snieguma rādītāji¹¹. Saistībā ar to,

¹¹ Ministru kabinets (2015), Noteikumi Nr. 704. Darbības programmas 'Izaugsme un nodarbinātība' 3.4.1. specifiskā atbalsta mērķa 'Paaugstināt tiesu un tiesībsargājošo institūciju personāla kompetenci komercdarbības vides uzlabošanas sekmēšanai' īstenošanas noteikumi. Rīgā, 2015.gada 8.decembrī. Pieejams:

projekta mērķis - 11 433 cilvēku dalība apmācību pasākumos – ir skaidrs. Tā kā šis ir klasisks cilvēkresursu attīstības projekts, 'Justīcija attīstībai' aktivitātes ir saistītas ar apmācībām, konferencēm, novērtējumiem, sistēmas izvērtējumiem un pieredzes apmaiņu, ar ieguldījumiem datu bāzēs un elektroniskajās pārvaldības sistēmās.

Projektu iedvesmoja programmas 'Tiesiskums-2020'¹² redzējums par kopēju Eiropas tiesiskuma telpu, kurā tiesiskums tiešā veidā atbalsta ekonomikas atveseļošanos un izaugsmi bez iekšējām robežām. Tiesiskuma pārrobežu raksturs, kā arī savstarpēja uzticēšanās un ieguldījums ekonomikas izaugsmē ir galvenās tieslietu attīstības perspektīvas, kas apspriestas programmā 'Tiesiskums-2020. Lai risinātu problēmas, programma rosina konsolidēt esošos sasniegumus, kodificēt dalībvalstu praksi un papildināt to ar jaunajām iniciatīvām. Projekts pilnībā balstās uz programmā 'Tiesiskums-2020' ietvertu, jo plānotais tieslietu sistēmas novērtējums veikts, lai identificētu situāciju, bet Latvijas tiesu prakse tiks apkopota rokasgrāmatās un vadlīnijās, savukārt apmācības ir paredzētas, lai radītu jaunu pieredzi.

2014. gadā Eiropas Komisija iepazīstināja ar ES līmeņa tiesiskuma nodrošināšanas sistēmu, kuras ietvaros Komisijai jau agrīnā posmā ir ļauts iesaistīties dalībvalstu rīcībās, ja pastāv tiesiskuma apdraudējums¹³. Iepriekš, 2010. gadā, ES apstiprināja Stokholmas programmu¹⁴ - daudzgadu programmu, kas par galveno politisko prioritāti izvirzīja fokusu uz brīvības, drošības un tiesiskuma jomām (īpaši akcentējot iedzīvotāju piekļuvi tiesībaizsardzībai), kā arī sadarbību un tieslietu jomā nodarbināto speciālistu apmācību. Stokholmas programma liek uzsvērt uz uzticēšanos, saskaņotību, apmācībām un izvērtēšanu kā galvenajiem instrumentiem, lai tiktu galā ar krīzes laika izaicinājumiem un tuvinātu tieslietas ES pilsoņiem. Šajā kontekstā efektīva ekonomisko un finanšu noziegumu izmeklēšana kopā ar samazinātu administratīvo slogu maziem un vidējiem uzņēmumiem būtu praktiski soļi, ko valdība var veikt, lai pielietotu Stokholmas programmu praksē. Šāds viedoklis dominē gan projekta komandā, gan partnerorganizācijās. Kā labāko variantu, kas jebkurai dalībvalstij ļautu izvairīties no Komisijas iesaistīšanās, Anna Skrjabina min tiesu varas stiprināšanu, kā arī informētības un izpratnes veicināšanu par likuma varas nozīmi. Tādējādi, Latvija izvēlējās ieviest projektu 'Justīcija attīstībai' kā atbildi uz ES mēroga izaicinājumiem.

Šis projekts īsteno programmas 'Tiesiskums-2020'¹⁵ idejas nacionālā līmenī, izmantojot tieslietu politiku ekonomikas atveseļošanas un izaugsmes atbalstam. Komisijas "ES tiesiskuma rādītāju karte" (*EU Justice Scoreboard*) kalpoja par izejas punktu projektam, kas ļāva uzraudzīt Latvijas progresu attiecībā uz tieslietu sistēmas kvalitāti, kā arī efektivitāti un neatkarību katrā dalībvalstī. Šie rādītāji ir nepārprotams signāls par nepieciešamību turpināt pasākumus, kuru

<https://likumi.lv/ta/id/278613-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-3-4-1-specifiska-atbalsta-merka-paaugstinat-tiesu-un-tiesibsargajoso-instituciju>. (skatīts: 10.08.2019.).

¹² European Commission (2014), Communication from the Commission to the European Parliament, the Council the European Economic and Social Committee and The Committee of Regions. The EU Justice Agenda for 2020 - Strengthening Trust, Mobility and Growth within the Union. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0144&from=en> (skatīts: 27.05.2019.).

¹³ European Commission (2018), European Commission presents a framework to safeguard the rule of law in the European Union. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-237_en.htm (skatīts: 28.05.2019.).

¹⁴ European Council (2010), The Stockholm Programme - An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens (2010/C 115/01). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:EN:PDF> (skatīts: 3.06.2019.).

¹⁵ European Commission (2014), Communication from the Commission to the European Parliament, the Council the European Economic and Social Committee and The Committee of Regions. The EU Justice Agenda for 2020 - Strengthening Trust, Mobility and Growth within the Union. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0144&from=en> (skatīts: 27.05.2019.).

mērķis ir palielināt tieslietu jomas ilgtermiņa efektivitāti un kvalitāti, kā tas izteikts gan nacionālās politikas līmenī, gan Latvijas darbības programmā.

Projekts sniedz ieguldījumu Latvijas darbības programmas 'Izaugsme un nodarbinātība' īstenošanā, atbalstot 3. prioritāro virzienu 'Mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēja'. 3.4. specifiskais atbalsta mērķis fokusējās uz tiesu un tiesībsargājošo institūciju darbinieku kompetences paaugstināšanu, lai veicinātu komercdarbības vides uzlabošanu. Plānots, ka projekta aktivitāšu ietekmē tiks sasniegts specifiskais rezultāta rādītājs 'tiesu, tiesībsargājošo institūciju un tiesu sistēmai piederīgo personu skaits, kuras paaugstinājušas profesionālo kompetenci komercdarbības vides uzlabošanas sekmēšana'. Atbilstoši darbības programmai ir paredzēts, ka tiesu un tiesībsargājošo institūciju nodarbināto profesionālās kompetences paaugstināšana palīdzēs samazināt civillietu skaita proporciju par parāda un zaudējumu piedziņu, tieslietu sistēmas darbiniekiem apzinoties savu lēmumu un darbību ekonomiskās sekas.

Šis projekts ir loģisks nākamais solis Annas Skrjabinas karjerā. Iepriekš Anna strādāja Tieslietu ministrijā, horizontāli koordinējot Latvijas prezidentūru ES Padomē (2015) tieslietu jomā. Šajā laikā Anna saprata, ka visaptveroša pieeja kopējam Latvijas tieslietu sistēmas novērtējumam būtu ideāls līdzeklis, lai virzītu to uz "pārdomāt, pārveidot un atjaunot" modeli. Tagad projekta komandā ir projekta vadītāja Anna Skrjabina un četri koordinatori ar pieredzi tieslietās, Eiropas lietās un politikas analizē - Ilze Grava kopā ar Daini Slišānu koordinē apmācību pasākumus, Dace Kazāka ir atbildīga par projekta administrēšanu, savukārt Elīna Šķipare organizē konferences un sabiedriskās diskusijas.

ESF projekta īstenošana: galvenās norises

Projekts tika strukturēts vairākos aktivitāšu blokos (1.attēls). Tas sākās ar visaptverošu Latvijas tieslietu sistēmas novērtējumu. Šim novērtējumam, savukārt, sekoja apmācības un stažēšanās, mācību materiālu izstrāde un konferences. Visbeidzot, IT rīki (piemēram, e-apmācība, kompetenču modelis, videokonferenču iekārtas, prognozēšana un biznesa inteliģences risinājums *MicroStrategy*) ir paredzēti, lai nodrošinātu pāreju uz e-tiesu varu, sekojot e-pārvaldes tendencēm.

1.attēls. Projekta darbības jomas

Avots: Projekta materiāli.

Projekts sākās ar mācību vajadzību analīzi 2016. gada martā. Tiesu administrācija apkopoja informāciju par mācību vajadzībām no aptuveni 20 institūcijām, ieskaitot projekta partnerus un citas iestādes tiesu un tiesībsardzības nozarē, tā aptverot visu sistēmu¹⁶. Divpusējas diskusijas ar partneriem un atbalsta saņēmējiem sniedza padziļinātu informāciju un izpratni, ļaujot sagatavot visaptverošu apmācību plānu. Novērtēšanas process sniedza skatījumu no 'putna lidojuma' uz iestāžu vajadzībām un pašreizējām problēmām cilvēkresursu attīstībā. Apmācību laikā katras partneriestādes un profesionālās komandas mācību vajadzību analīze tika atjaunināta, lai nodrošinātu precīzu izpratni par atbalsta saņēmēju pašreizējām un nākotnes vajadzībām. Valsts tiesu ekspertīžu biroja pārstāve Marta Kalniņa intervijā atklāja, ka komunikācija ar bijušajiem kolēģiem (t.i., Tiesu administrācijā¹⁷) palīdz izprast viņas pārstāvētā biroja specifiskās mācību vajadzības.

Pirmie apmācību pasākumi notika 2016. gadā. Visi apmācību kursi bija vērsti uz trim pīlāriem: labu pārvaldību, profesionālām zināšanām un sabiedrības uzticības palielināšanu tieslietu sistēmai (t.sk., sabiedriskās attiecības). Pārvaldības pīlārs ir paredzēts, lai nodrošinātu vispārēju tiesu sistēmas efektivitāti un kvalitāti, savukārt profesionālo zināšanu apmācības pielāgotas lietu izskatīšanas efektivitātes nodrošināšanai. Pēdējais pīlārs, kas palielina sabiedrības uzticēšanos tiesu varai, ir liels izaicinājums, jo tas ietver reputācijas pārvaldību ar ilgtermiņa mērķi palielināt uzticēšanos tiesām un tieslietu jomai. Visi trīs pīlāri kopā iekļauj aptuveni 80 apmācību tēmas, no kurām katrā iekļautas daudzas apakštēmas¹⁸.

Komanda strādāja pie apmācību veicēju iepirkumiem, jo lielāko daļu plānoto apmācību pasākumu veica ārējie eksperti. Lai arī komanda bija informēta par apmācību pasākumu iepirkuma procedūrām un plānotajiem līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem, iepirkumi joprojām ir izaicinājums. Iepirkumu procedūras aizņēma ilgāku laiku nekā plānots, bet, par laimi, apmācību norisi tas neietekmēja. Tā vietā, viens no lielākajiem izaicinājumiem bija viduvēja dalībnieku aktivitāte apmācību pasākumos, neskatoties uz lielo pieteikumu skaitu, un regulāra kursu grafika atjaunināšana, lai pielāgotos iestāžu vēlmēm. Tomēr biežākais attaisnojums kursu neapmeklēšanai bija dalībnieku lielā darba slodze pamatdarbā.

Kad apmācību plāns bija izstrādāts, tas tika izmantots kompetenču programmu attīstībā. Dace Kazāka norādīja, ka 'mēs joprojām turpinām izvērtēt apmācību vajadzības nākamajiem kursiem, lai sniegtu reālajai dzīvei atbilstošu apmācību saturu'. Lai gan 'Agile' kā vārds mūsu interviju laikā netika minēts, tas ir jēdziens, kuru komanda izmanto, lai aktualizētu apmācību programmas. Izmantojot 'Agile' - mūsdienīgu projektu vadības metodi - komanda izstrādā iterācijā balstītas apmācības, kuru saturs attīstās regulārā sadarbībā ar partneriem. Reizi gadā mācību programmas tiek pārskatītas un atjauninātas, lai atbilstu aktuālajām vajadzībām. Anna Skrjabina uzsvēra, ka '2016. gada sākumā *bitcoin* un e-pierādījumi nebija apmācību tēmas. Tagad tās ir. Tikmēr viens no galvenajiem izaicinājumiem ir sinerģijas novērtēšana starp apmācībām un tiesu sistēmas kvalitātes uzlabošanu.' Tādējādi, līdztekus regulāram apmācību vajadzību novērtējumam, komanda tagad ir nonākusi arī analītiskā darba jaunajā posmā –

¹⁶ Iesaistītās institūcijas bija Valsts policija, Valsts Robežsardze, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, Konkurences padome, Valsts ieņēmumu dienests, Latvijas Zvērinātu advokātu padome, Latvijas Zvērinātu notāru padome, Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju asociācija.

¹⁷ Marta Kalniņa iepriekš strādāja Tiesu administrācijā.

¹⁸ Mācību tēmas aptvēra: tiesas un tiesībsargājošās institūcijas vadība, tiesas lēmums sagatavošana un procedūras, mentorings, mediācija, pierādījumu vākšana un ekspertīze, krimināltiesību un civiltiesību aktualitātes, konkurences tiesību aktualitātes, maksātspējas procesa pārrobežu risināšana, publiskais iepirkums, tiesvedība būvniecībā, nodokļi un darba tiesiskās attiecības, enerģētikas tiesības, intelektuālais īpašums, kibernetiķi, ētika, saziņa, pārrobežu sadarbība un svešvalodas.

analīzes veikšanā par to, kā apmācību dalībnieki iegūtās zināšanas pielieto ikdienā un kā mācībās iegūtās zināšanas ietekme uz to pakalpojumu kvalitāti.

Kopš projekta pirmās dienās, apmācības ir papildinātas ar pieredzes apmaiņu mācību vizītēm kopš projekta pirmās dienās. Līdz šim vairāk nekā 600 dalībnieku apmeklēja tādas valstis kā Igaunija, Somija, Vācija, Itālija, Šveice, Apvienotā Karaliste un Īrija. Mācību vizītes apvienojumā ar starptautiskām konferencēm un semināriem paplašina ekspertu tīklus un rada jaunas idejas par Latvijas tiesu varas modernizāciju.

Papildus iepirkumu procedūrām, 2017. gadā komanda aktīvi palīdzēja organizēt divus no trim tiesu sistēmas novērtējumiem. Ievērojamākais no tiem bija Eiropas Padomes Eiropas Tiesu sistēmu efektivitātes komisijas (CEPEJ) veiktais novērtējums. Eiropas sadarbības un attīstības organizācija (ESAO) veica pētījumu par komercietību regulējumu, bet Starptautiskais valūtas fonds (SVF) veica Latvijas maksātspējas sistēmas novērtējumu. Jāmin, ka visas trīs organizācijas tika uzaicinātas veikt novērtējumu, pamatojoties uz to kompetenci un pieredzi.

CEPEJ novērtējumā, kuru izstrādāja starptautiski atzīti eksperti ar plašu pieredzi, izmantota valsts mēroga pētījumam nepieciešamā metodoloģija un zināšanas. Turklāt CEPEJ eksperti jau bija pazīstami ar Latvijas tieslietu sistēmu, pateicoties iepriekšējai sadarbībai. CEPEJ sistēmiskajā novērtējumā, kas tika veikts no 2017. gada februāra līdz 2018. gada februārim, tika aplūkota tiesu sistēmas funkcionalitāte, tieslietu politika un stratēģija, kā arī nesen nozarē ieviestās reformas. Šajā visaptverošajā pārskatā tika iekļauts sistēmas procesu kvalitātes un efektivitātes novērtējums, kā arī prognozēts tā turpmākās attīstības potenciāls.

CEPEJ veiktā novērtējuma gala ziņojums, kas publicēts 2018. gadā, kalpoja par pamatu Latvijas tieslietu sistēmas attīstības plāna izstrādei vidējam termiņam. Tas satur piecas sadaļas. Pirmā no tām, 'Tiesu sistēma un tiesu darba organizācija', ietver tiesu neatkarības un pārvaldības novērtējumu, ņemot vērā jurisdikcijas līmeņus, tiesu varas specializāciju un teritoriālās reformas, kas nesen īstenotas. Šajā sadaļā sniegts pārskats, kurā uzsvērti tiesu sistēmas strukturālie un funkcionālie jautājumi. Sadaļā 'Tiesneši un tiesu varas darbinieki' apskatīti tādi cilvēkresursu pārvaldības jautājumi kā atlase, apmācība, snieguma novērtēšana un ētiska pārvaldība tiesu sistēmā. Šajā ziņojuma sadaļā secināts, ka pastāv tiesnešu politizācijas risks gadījumā, ja tos ieceļ parlaments. Attiecībā uz budžeta jautājumiem tiesu sistēmā, novērtējumā tika ieteikts izmantot uz sniegumu un rezultātiem balstītu budžeta plānošanas pieeju, kas kopā ar statistiku par tiesās izskatāmajām lietām un laika organizēšanu būtu palīgs efektīvai tiesu pārvaldei. Ziņojuma pēdējā sadaļa 'Tiesu sistēmas un tiesu kvalitāte' apskatīja komunikāciju starp tiesām un sabiedrību, tiesu pieejamību, komunikāciju ar tiesu klientiem, kā arī piekļuvi tiesu informācijai un lietotāju apmierinātību.

CEPEJ rekomendācijas darbojas kā bāka, izgaismojot virzienus, kuros Latvijai jāiegulda pūles. Kaut arī vairums CEPEJ ieteikumu neietilpa ESF finansētā projekta uzmanības spektrā, CEPEJ joprojām sniedza noderīgu, sistēmisku pārskatu¹⁹. Attiecībā uz apmācībām CEPEJ sniedza divas būtiskas rekomendācijas. Pirmkārt, CEPEJ ieteica ieviest prasību par obligātu mācību stundu skaitu, kas katru gadu tiesnešiem jāapmeklē, tādējādi pozitīvi ietekmējot tieslietu sistēmu²⁰. Daudziem privātā un publiskā sektora profesionāļiem regulāras apmācības jau ir kļuvušas par pierastu praksi, ar mērķi nemitīgi atjaunot esošās zināšanas. Šī rekomendācija apstiprina, ka

¹⁹ CEPEJ – COOP (2018), Report evaluation of the Latvian judicial system on the basis of the methodology and tools developed by the CEPEJ. March 2018. Pieejams: https://www.ta.gov.lv/LV/eiropas_socialais_fonds_1520/latvijas_tieslietu_sistemas_novertejums_1533/tiesu_sistemas_darbiba_eiropas_padomes_komisija_tiesu_efektivitatei_european_commission_for_the_efficiency_of_justice_cepej_1575 (skatīts: 27.05.2019.).

²⁰ Turpat., 71.lpp.

pastāvīgas tiesnešu apmācības ir kvalitātes priekšnosacījums. Pārējās ziņojuma rekomendācijas paredzēja sasaistīt apmācību apmeklēšanu ar profesionālu novērtējumu. Jāmin arī CEPEJ ieteikums, kas uzsvēra dažādu juridisko profesiju pārstāvju regulārās apmācības kā organizāciju kultūras instrumentu, lai veicinātu atklātību un vienotu izpratni par juridiskiem jautājumiem visas juridiskās kopienas ietvaros. Apmācības projektā ir tieši pielāgotas pēdējās rekomendācijas īstenošanai – apmācību nodrošināšana personām no dažādām juridiskām profesijām un iestādēm.

ESAO novērtējums izcēla Latvijas tieslietu sistēmas stiprās puses un izaicinājumus normatīvajā ietvarā attiecībā uz komercdarbību²¹. ESAO analizēja valdības īstenotos pasākumus administratīvā sloga samazināšanai uzņēmumiem, kā arī uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides veicināšanai. Koncentrējoties uz procedūrām, kuras regulē Latvijas Komerclikums, un izskatot uzņēmumiem pieejamos pakalpojumus, ESAO secināja, ka, neskatoties uz panākto progresu, Latvijas ministrijām līdz šim nav izdevies pilnībā ieviest administratīvo procedūru vienkāršošanu, kuru pamatā ir kvantitatīvā pieeja un snieguma rādītāji.

Laikā, kad 2018. gadā CEPEJ un ESAO jau bija snieguši savus novērtējumus, SVF tikai sāka darbu pie Latvijas maksātspējas ietvara novērtēšanas. 2019. gada janvārī publicētajā ziņojumā SVF atzina Latvijas panākto progresu uzticamas maksātspējas sistēmas izveidē. SVF ierosinājumi uzlabojumiem bija saistīti, galvenokārt, ar uzņēmējdarbības atveseļošanu, kā arī maksātspējas datu un statistikas apkopošanu²². Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita Zikmane norādīja uz visu trīs novērtējumu sinerģiju - CEPEJ novērtēja tiesu sistēmu kopumā, savukārt ESAO un SVF sniedza savus novērtējumus no uzņēmējdarbības perspektīvas. Šajā sakarā Anita Zikmane uzsvēra, ka Augstākā tiesa, Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra un Valsts ieņēmumu dienests ir uzsākuši ciešāku sadarbību, lai novērstu naudas atmazgāšanu un uzlabotu uzņēmējdarbības vidi sistēmiskā līmenī.

Starptautiskie novērtējumi un apmācību pasākumi veidoja lielāko daļu no projekta darba kārtības 2017. un 2018. gadā. Tomēr 2018. gadā projekta komanda sāka īstenot mazāk publiski redzamu, bet joprojām nozīmīgu aktivitāti: elektroniskās maksātspējas uzskaites sistēmas izstrādi, ar mērķi palielināt maksātspējas procesa ātrumu un pārredzamību. Turpmāko gadu laikā komanda būs aizņemta ar IT instrumentu modernizēšanu un uzstādīšanu.

Projekta vērienīgo mērogu var apkopot vienā skaitlī – mērķis bija pulcēt 11 433 dalībniekus apmācību pasākumos līdz projekta beigām. 2019. gada jūlijā projekts bija nonācis līdz viduspunktam, kurā tas bija pārsniedzis plānotos mērķa rādītājus ar jau 7 375 apmācību pasākumos iesaistītiem dalībniekiem. Kaut arī šis skaitlis nepārstāv unikālus dalībniekus, jo daudziem dalībniekiem bija iespēja apmeklēt vairākus apmācību pasākumus, tas joprojām norāda uz milzīgu zināšanu papildinājumu tieslietu sistēmā, kā arī tiesnešu, tiesu ekspertu, prokuratūras un izmeklēšanas iestāžu amatpersonu, sociālo partneru, politikas veidotāju un citu juridisko profesiju pārstāvju, piemēram, juristu, zvērinātu advokātu, šķīrētājus, zvērinātu notāru, mediatoru, maksātspējas administratoru un zvērinātu tiesu izpildītāju pulcēšanu vienkopus.

Līdzīgā veidā iespaidīgs ir arī projekta apmācību tīkls. Komandai ir izdevies iesaistīt atsevišķus vadošos apmācību centrus Eiropā, piemēram, ERA (Eiropas Tiesību akadēmiju), kā arī Valsts

²¹ OECD (2018), Access to Justice for Business and Inclusive Growth in Latvia. Pieejams: https://www.ta.gov.lv/UserFiles/Faili/OECD-LV_Access_to_Justice_for_Business_and_IG_Preliminary_version-final.pdf. (skatīts: 11.06.2019.).

²² Garrido J.M., Rasekh A., Rouillon A. (2019), Latvia. Evaluation of the insolvency framework. Riga. International Monetary Fund. Pieejams: https://www.ta.gov.lv/UserFiles/Faili/Latvia_-_Technical_Assistance_Report_on_Evaluation_of_the_Insolvency_Framework-FINAL_ENG.pdf (skatīts: 10.06.2019.).

administrācijas skolu un Latvijas Tiesnešu mācības centru. Intervijā Ģenerālprokuratūras projektu koordinatore Renāte Ķiploka sniedza ļoti labvēlīgu novērtējumu par ERA pasniedzēju vadītajām apmācībām. Renāte atzina, ka ikreiz, kad prokurori lūdz apmācības darba vietā, viņu vajadzības tiek izteiktas gluži vienkārši: "Dariet tā, kā to darīja ERA!". Arī tiesu eksperti ir ļoti pozitīvi novērtējuši ESF finansētā projekta nodrošinātās apmācības. Gan Renāte Ķiploka, gan Valsts tiesu ekspertīžu biroja Personāla nodaļas vadītāja Marta Kalniņa uzsvēra apmācību nozīmi vispārējo vadības iemaņu, piemēram, prezentēšanas un publiskās uzstāšanās, uzlabošanā. Šāda veida prasmes palīdz ekspertiem komunicēt ar sabiedrību un tiesās ar kolēģiem. To atzīstot, Renāte Ķiploka sacīja, ka projekta partneri no dažādām institūcijām sanāca kopā, lai iemācītos paust vienotu nostāju, kā rezultātā tiesnešu, prokuroru, tiesu ekspertu un izmeklētāju vidū tiktu radīta vienota izpratne par juridiskām parādībām.

Tikmēr komanda ir norūpējusies par projekta apmācību pasākumu ilgtspēju un ietekmi. Lai arī projekta ietvaros sagatavotās pamatnostādnes, rokasgrāmatas un esošās prakses apkopojumi ir labi materiāli ar paliekošu vērtību, komanda iegulda pūles, lai mainītu šobrīd sistēmā nodarbināto speciālistu izpratni. Tādējādi projekta apmācību programma jaunajiem profesionāļiem ir paredzēta tiesneša amata kandidātu atlasei un nesen apstiprinātu tiesnešu apmācīšanai. To darot, pamatotas ir cerības, ka jaunā tiesnešu paaudze attīstīs vairāk uz pakalpojumiem orientētas vērtības un veidos visā sistēmā pakalpojumu pieejā balstītu darba kultūru. Ieguldījumu šajās apmācību aktivitātēs ir devusi tiesas klientu apkalpošanas standarta ieviešana tiesās un IT rīki, kuri ļauj sekot līdzi izskatāmo lietu sadalei un darba slodzei.

Papildus tam, Prokuratūra patlaban īsteno Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) finansētu projektu, kura mērķis ir Prokuratūras informācijas sistēmas attīstīšana. Finansējuma sinerģija (piemēram, starp ESF un ERAF) ir būtiska, lai abiem projektiem nodrošinātu pievienoto vērtību, proti, prasmes, kas nepieciešamas darbam ar jaunu IT sistēmu. Šī sinerģija apliecina uz vajadzībām balstītu un nākotni orientētu plānošanu tiesu sistēmas ietvaros, lai sasniegtu Latvijas tieslietu iestāžu reformu mērķus - labāku tieslietu sistēmas darbību.

Secinājumi: gūtās mācības un ESF finansiālā atbalsta nozīme

Būtiskākie rezultāti

Projekts pašlaik atrodas pusceļā. Komanda ir paudusi gandarījumu par to, ka projekts ir izvērties veiksmīgs un ir pieprasījums pēc mācībām. Tā kā šis pieprasījums pēc apmācībām ir liels, projekta komanda sagaida, ka iznākuma rādītājs tiks sasniegts bez pūlēm, jo pozitīvas atsauksmes izplatās ātri. 2019. gada septembrī projekts jau ir sasniedzis vairāk nekā divas trešdaļas no sava mērķa apmācību dalībniekiem (t.i., 8232 no 11433). Līdz šim saņemtās atsauksmes norāda gan uz apmācībās iekļauto priekšmetu lietderību, gan aktualitāti. Anonīmas atsauksmes, kas saņemtas par kursu, kurš fokusēja uz nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu un apkarošanu, atspoguļo atsauksmju kopējo toni: 'Liels paldies par interesantu informāciju! Viss, kas ir apgūts šajās jomās, būs ļoti noderīgs darbā!'

Tikmēr palēnām pieaug arī uzticēšanās tiesām. 2016. gadā 37,8% aptaujāto iedzīvotāju atzina, ka uzticas tiesām; šis skaitlis pieaug līdz 38,6% 2017. gadā un atkal 2018. gadā līdz 43,5%²³. Daži pierādījumi netieši norāda uz saikni starp šo uzticības pieaugumu un apmācīto darbinieku skaitu, un projekta laikā ieviestajiem IKT risinājumiem. Anna Skrjabina novēroja, ka, uzlabojoties tiesu sistēmas publiskajam tēlam, arī tiesneša profesija ir kļuvusi prestižāka. Viņa arī atzina, ka tas ir 'tiesu sistēmas pašnovērtējuma jautājums, atzīt savas problēmas, atrast

²³ Jurista vārds. Pakāpeniski palielinās sabiedrības uzticēšanās tiesām. 2019.gada 21.februāris. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/274214-pakapeniski-palielinas-sabiedribas-uzticesanas-tiesam/>. (skatīts: 17.06.2019.).

labākos risinājumus un ieviest šos risinājumus'. Tajā pašā laikā atsauksmes no apmācību pasākumiem norāda, ka apmācības ir uzlabojušas saziņu starp tieslietu sistēmas institūcijām. Tas radīja arī vēl vienu papildus efektu: tā kā arvien vairāk darbinieku tiek apmācīti un iesaistīti mācību vizītēs, viņi kļūst spējīgāki noformulēt nākotnes redzējumu par tiesu iekārtu. Renāte Ķiploka ir pārliecināta, ka tieslietu sistēma darbojas sabiedrības labā, tāpēc prasmju pilnveidošanai ir jābūt neatņemamai darba sastāvdaļai.

Uz pakalpojumiem balstīta kultūra kļūst par ikdienu tieslietu sistēmas darbībā Latvijā. Tiesas izmanto klientu apkalpošanas standartu, kura mērķis ir nodrošināt pakalpojumu, pakalpojumu sniegšanas un procesa kvalitāti. Šajā standartā ir iekļauti tādi jautājumi kā pakalpojumu sniegšanas vērtības un principi, tiesu darbinieku rīcība un piekļuve tiesu pakalpojumiem. Tiesu klientu apkalpošanas standarts, kā arī apmācības un IKT risinājumu izmantošana, nodrošina svarīgus priekšnoteikumus turpmākai Latvijas tiesu sistēmas attīstībai.

Projekta rezultāti jau ir mainījuši partneriestāžu ieradumus, izpratni un uztveri par Latvijas tieslietu sistēmu vietējos un starptautiskos tīklos. Papildus milzīgajam apmācību apjomam, iestādes tagad spēj labāk analizēt un izteikt savas vajadzības. Renāte Ķiploka norādīja, ka, tā kā prokurori tagad ir redzējuši citu valstu tieslietu struktūras, viņiem ir vairāk faktu, lai objektīvi novērtētu Latvijas sasniegumus. Kā atzina Renāte Ķiploka, tas (t.i., novērtējums un salīdzinājums) dod lielu ieguldījumu. Marta Kalniņa pauž līdzīgu viedokli, redzot projektu kā platformu, lai nodrošinātu, ka tiesu medicīnas ekspertīzes kvalitāte Latvijā ir pielīdzināma tai, kas pieejama citur ES, ko arī ir pelnījuši mūsu iedzīvotāji. Pateicoties tīkla izveidošanai, tieslietu sistēma, kā arī citas ieinteresētās puses (piemēram, Prokuratūra, Valsts tiesu ekspertīžu birojs) vairs nejūtas kā "nepamanīts bērns".

Turpmākajos projekta posmos ietilpst apmācību vadības IT sistēmas izstrāde un ieviešana, lai nodrošinātu saikni starp apmācību un snieguma novērtēšanu. Komanda turpinās organizēt apmācības par jaunām tēmām (piemēram, angļu valoda tiesību ekspertiem), kā arī konferences. Nākamie divi gadi ir svarīgi, lai realizētu IT risinājumus dzīvē, lai iedzīvotāju varētu izsekot lietu tiesvedības gaitai un piekļūt tiesas lēmumiem.

Kopumā tieslietu sistēmas mērķis ir garantēt taisnīgumu, tiesiskumu un likuma varu kā augstāko vērtību. Atbalsts ekonomiskajai izaugsmei nav primārais tiesu varas uzdevums, tomēr jāatceras, ka tiesu pieejamība, kas ir efektīva konfliktu risināšanā, veicina arī ekonomikas attīstību.

Gūtās mācības

Projekta īstenošana akcentē dažas būtiskas mācības. Projekta saskaņošana ar valdības prioritātēm, kas iekļautas 'Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009.-2015. gadam', nodrošina politisko un augstāko vadītāju atbalstu projektam, jo gan pamatnostādnes, gan projekts ir izstrādāti, lai uzlabotu pārvaldību, procesuālās darbības un pakalpojumu sniegšanas kultūru tieslietu sistēmā. Komanda ir apzinājusi, ka projekta aktivitāšu saskaņošana ar valdības prioritātēm palīdz komunicēt ar daudzām ieinteresētajām pusēm un identificēt nākotnes vajadzības.

Projekta komanda ir aptvērusi ieguvumus no starptautisko ekspertu īstenojamām apmācībām un sistēmiskā novērtējuma. Starptautiskie eksperti ieguldīja laiku, lai pielāgotu projektu jaunākajām tendencēm Eiropā, un, pārrobežu sadarbībai pastiprinoties arī šajā sfērā, palīdzēja stiprināt Latvijas iekļaušanos Eiropas mēroga tieslietu iestāžu, tiesu ekspertu un maksātnešpējas administrēšanas iestāžu tīklos.

Labi izstrādāta un uz vajadzībām balstīta apmācība ir izdevīga iestādēm. Jo vairāk organizāciju pārstāvju piedalīsies apmācībā, jo apjomīgāks būs jaunu zināšanu un pieredzes pieplūdums sistēmai. Lai to nodrošinātu, projekta komanda cer, ka pastāvīgs un regulārs apmācību vajadzību

novērtējums ir obligāti izpildāms nosacījums līdzās dalībnieku atsauksmju analīzei. Te ir vēl viena būtiska atziņa - lai aktivitātes būtu viegli pielāgojamas saņēmēju vajadzībām, elastība plānošanas procesā ir nepieciešamība.

Līdzšinējie projekta panākumi ir tieši saistīti ar projekta virzītājspēku. Annas Skrjabinas darbs jau viņas karjeras laikā Tieslietu ministrijā bija saistīts ar tieslietu sistēmu, un tagad viņa īsteno idejas, kuras savulaik bija iekļautas politikas plānošanas dokumentos. Projekta vadītāja Anna Skrjabina tagad nodarbojas ar iestāžu vajadzību apzināšanu, un viņas iepriekšējā pieredze ir ļoti noderīga, lai iestāžu skatījumus sasaistītu ar tieslietu sistēmas nākotnes redzējumu.

Uz pakalpojumu sniegšanu balstīta kultūra veido organizācijas praksi. Tādējādi projekta komanda ir atzinusi, ka apmācības kopā ar jaunu organizācijas uzvedību, visticamāk, nodrošinās jauno pieeju un pārvaldības modeļu akceptēšanu. Protams, joprojām pastāv bažas saistībā ar projekta rezultātu ilgtspēju. Tiesa, visas iestādes uzsver, ka projekta galvenā funkcija ir gan tieslietu iestāžu darbinieku apmācība Rīgā, gan ārpus tās. Daudzi apmācību kursu dalībnieki ir savas profesionālās karjeras pirmajā desmitgadē un attiecīgi sistēmā strādās vēl divas vai pat trīs desmitgades. Ilgtermiņā tas nozīmē, ka projekta ieguldījumi personālā atmaksāsies vairākkārt, palielinot iedzīvotāju uzticēšanos tiesām, valsts pārvaldei un valstij.

ESF atbalsta loma

Pašreizējais ESF finansētais projekts atspoguļo 2014.–2020. gada plānošanas perioda pieeju apmācību sistemātiskai plānošanai un ieviešanai. Tas ir acīmredzams, ka bez ESF atbalsta projekts tiktu sašaurināts līdz konkrētai tēmai paredzētām apmācībām ar ierobežotu ietekmi uz sistēmu kopumā, kas tikai palēnām uzlabotu tieslietu sistēmas kvalitāti. Eiropas Komisija savā 2016. gada ziņojumā norādīja, ka Latvijā jāuzlabo tieslietu varas kvalitāte²⁴. Komisija norādīja, ka Latvijai uzmanība jāfokusē uz alternatīvām strīdu izšķiršanas metodēm un tiesnešu apmācību dažādošanu. Projekts risina abus jautājumus, tāda veidā ieviešot Komisijas ieteikumus.

Jāatzīmē, ka šī projekta ietvaros sniegto apmācību mērķis ir uzlabot prasmes visas sistēmas ietvaros, nevis koncentrēties uz atsevišķām mērķa grupām vai problēmām, kā tas bija ierasts iepriekšējā plānošanas periodā no 2007. līdz 2013. gadam, kad tā sauktie cilvēkresursu attīstības projekti tika ieviesti sadrumstaloti. Šis ir pirmais tiesu iekārtai paredzētais projekts, kas var lepoties ar tik plašu darbības jomu, apvienojot dažādas ieinteresētās puses un risinot sistēmiskus jautājumus, kā arī veidojot nākotnes redzējumu. Tādējādi ESF atbalsts dod būtisku stimulu tieslietu sistēmas reformu īstenošanai Latvijā un sniedz nozīmīgu ieguldījumu Latvijas tiesu varas un tiesībsargājošo institūciju kapacitātes stiprināšanā.

Papildus ieguldījumiem vispārējās prasmēs, projekts ir sniedzis arī vairākus ieguldījumus infrastruktūrā, tostarp videokonferenču aprīkojuma nodrošināšanā un tiesu informatīvās sistēmas modernizācijā. Šie IT rīki ir nozīmīgi elementi komunikācijas un informācijas apmaiņas uzlabošanā starp tiesībsargājošajām iestādēm. ESF finansētais projekts ir veicinājis iestāžu kultūras pārmaiņas, liekot lielāku uzsvaru uz IT rīkiem un iedzīvinot pakalpojumu pieejā balstītu kultūru. Savukārt bez ESF finansējuma valsts prioritātes visticamāk būtu aprobežojušās ar ieguldījumiem IT instrumentos un apmācībā. Projekta laikā izveidotie tīkli šobrīd ir svarīgi, lai nodrošinātu efektīvu informācijas apmaiņu un sadarbību starp izmeklēšanas iestādēm, tādējādi reaģējot uz Komisijas ieteikumiem 2019. gadam²⁵.

²⁴ European Commission (2016), Commission staff working document. Country Report Latvia 2016. Brussels, 26.2.2016 SWD(2016) 82 final,p.47. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/cr_latvia_2016_en.pdf. (skatīts: 8.08.2019.).

²⁵ European Commission (2019), Recommendation for a Council Recommendation on the 2019 National Reform Programme of Latvia and delivering a Council opinion on the 2019 Stability Programme of Latvia. COM/2019/514 final.

Mazāki un institucionāli izolēti projekti, kurus iepriekšējā plānošanas periodā īstenoja tiesībsargājošās institūcijas, šķiet kā "mazi pilieni" salīdzinājumā ar pašreizējo projektu, kas apvieno visu nozari. ESF atbalstīto pasākumu konkurences priekšrocība ir iespēja Latvijas tieslietu sistēmā ieviest jaunu pieeju. Inovatīvas kultūras ieviešana tieslietu jomā nodrošinās fokusu uz iedzīvotājiem vērstu pakalpojumu sniegšanu. Piemēram, projekta ietvaros tika izstrādāta unikāla metodika, lai identificētu tiesu pakalpojumu izmantotāju vajadzības un intereses, ar mērķi aplūkot sniegtos pakalpojumus no citas perspektīvas. Tādējādi ESF sniegtā finanšu atbalsta devums Latvijā varētu atspoguļoties labākos rezultātos sabiedriskās domas aptaujās un tieslietas salīdzinošajos pētījumos nākotnē.

Atsauces

CEPEJ – COOP (2018), Report evaluation of the Latvian judicial system on the basis of the methodology and tools developed by the CEPEJ. March 2018. Pieejams: https://www.ta.gov.lv/LV/eiropas_socialais_fonds_1520/latvijas_tieslietu_sistemas_novertejums_1533/tiesu_sistemas_darbiba_eiropas_padomes_komisija_tiesu_efektivitatei_european_commission_for_the_efficiency_of_justice_cepej__1575 (skatīts: 27.05.2019.).

Council of the European Union (2014), Council Recommendation of 8 July 2014 on the National Reform Programme 2014 of Latvia and delivering a Council opinion on the Stability Programme of Latvia, 2014/C 247/12. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014H0729\(12\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014H0729(12)&from=EN) (skatīts: 27.05.2019.).

Council of the European Union (2015), Recommendation for a Council Recommendation on the 2015 National Reform Programme of Latvia and delivering a Council opinion on the 2015 Stability Programme of Latvia. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/csr2015_latvia_en_0.pdf (skatīts: 27.05.2019.).

European Commission (2014), Communication from the Commission to the European Parliament, the Council the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions. The EU Justice Agenda for 2020 - Strengthening Trust, Mobility and Growth within the Union. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0144&from=en> (skatīts: 27.05.2019.).

European Commission (2016), Commission staff working document. Country report Latvia 2016. Brussels, 26.2.2016 SWD (2016) 82 final. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/cr_latvia_2016_en.pdf (skatīts: 8.08.2019.).

European Commission (2018), European Commission presents a framework to safeguard the rule of law in the European Union. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-237_en.htm (skatīts: 28.05.2019.).

European Commission (2019), The 2019 EU Justice Scoreboard. Quantitative data. April 2019. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2019_quantative_data_factsheet_en.pdf (skatīts: 1.06.2019.).

European Commission (2019), Recommendation for a Council Recommendation on the 2019 National Reform Programme of Latvia and delivering a Council opinion on the 2019 Stability Programme of Latvia. COM/2019/514 final. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0514&from=EN> (skatīts: 19.08.2019.).

European Council (2010), The Stockholm Programme - An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens (2010/C 115/01). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:EN:PDF> (skatīts: 3.06.2019.).

Garrido, J.M., Rasekh, A., Rouillon, A. (2019), Latvia. Evaluation of the insolvency framework. Rīga. Pieejams: https://www.ta.gov.lv/UserFiles/Faili/Latvia_-_Technical_Assistance_Report_on_Evaluation_of_the_Insolvency_Framework-FINAL_ENG.pdf (skatīts: 10.06.2019.).

Jurista vārds (2019), Pakāpeniski palielinās sabiedrības uzticēšanās tiesām. 2019.gada 21.februāris. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/274214-pakapeniski-palielinas-sabiedribas-uzticesanas-tiesam/> (skatīts: 17.06.2019.).

Ministru kabinets (2009), Par Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādņēm 2009.-2015.gadam. Ministru kabineta rīkojums Nr.685, Rīgā, 2009.gada 7.oktobrī (prot. Nr.67 55.§). Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=198914> (skatīts: 10.06.2019.).

Ministru kabinets (2015), MK rīkojums Nr. 115 'Par tiesu varas un tiesībsargāšanas iestāžu darbinieku cilvēkresursu kapacitātes stiprināšanas un kompetenču attīstības plānu 2015.-2020.gadam'. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=272711> (skatīts: 10.06.2019.).

Ministru kabinets (2015), Noteikumi Nr. 704. Darbības programmas 'Izaugsme un nodarbinātība' 3.4.1. specifiskā atbalsta mērķa 'Paaugstināt tiesu un tiesībsargājošo institūciju personāla kompetenci komercdarbības vides uzlabošanas sekmēšanai' īstenošanas noteikumi. Rīgā, 2015.gada 8.decembrī. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/278613-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-3-4-1-specifiska-atbalsta-merka-paaugstinat-tiesu-un-tiesibsargajoso-instituciju> (skatīts: 10.08.2019.).

OECD (2018), Access to Justice for Business and Inclusive Growth in Latvia. Pieejams: https://www.ta.gov.lv/UserFiles/Faili/OECD-LV_Access_to_Justice_for_Business_and_IG_Preliminary_version-final.pdf (skatīts: 11.06.2019.).

SKDS (2018), Valsts pārvaldes klientu apmierinātības pētījums 2018. Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2018.gada decembris. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Zinojums_klientu%20apmierinatibas%20petijums%202018.pdf (skatīts: 17.06.2019.).

Tieslietu ministrija (2016), Tieslietu ministrijas 2016.gada 22.februāra informatīvais ziņojums 'Par Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādņēs 2009.-2015.gadam iekļauto pasākumu īstenošanu'.

World Bank (2019), The World Bank. Doing Business. Measuring Business Regulation. Pieejams: <https://www.doingbusiness.org/en/rankings> (skatīts: 18.06.2019.).

KĀ IEGŪT ES PUBLIKĀCIJAS

Bezmaksas publikācijas:

- viens eksemplārs: no ES grāmatnīcas (<http://bookshop.europa.eu>);
- vairāk par vienu eksemplāru vai plakātu/ karti: no Eiropas Savienības pārstāvniecībām (http://ec.europa.eu/represent_en.htm); no delegācijām trešās valstīs (http://eeas.europa.eu/delegations/index_en.htm); sazinoties ar Europe Direct dienestu (http://europa.eu/europedirect/index_en.htm) vai zvanot pa tālruni 00 800 6 7 8 9 10 11 (bezmaksas tālruņa numurs, zvanot no jebkuras vietas ES) (*).

(*). Sniegtā informācija ir bez maksas, kā arī lielākā daļa zvanu (lai gan daži operatori varētu prasīt samaksu, varētu nākties maksāt arī telefona automātos vai viesnīcās).

Maksas publikācijas:

- no ES grāmatnīcas (<http://bookshop.europa.eu>).

Maksas abonementi:

- no kāda no Eiropas Savienības Publikāciju biroja pārdošanas aģentiem (http://publications.europa.eu/others/agents/index_en.htm)

■ Publications Office